

SPECIFIČNOSTI INTERNE REVIZIJE U BANKAMA

SAŽETAK

Svrha je ovog rada istražiti stanje interne revizije u hrvatskim bankama i ukazati na mogućnost njezine učinkovitije provedbe. Ovim su radom pojašnjeni osnovni pojmovi vezani uz internu reviziju u bankama te se tako definira revizija, vrste revizije, ciljevi i njezine uloge. Također se objašnjava i specifičnost bankarskoga sustava, a samim time i provedba interne revizije u bankama. Godina 2005. karakteristična je po donošenju Zakona o bankama temeljenog ponajprije na odredbama BIS-a, a kojim se uvelike promijenila koncepcija interne revizije u bankama. Opća je naime poruka ovoga rada kako se interna revizija kao relativno mlada profesija ubrzano razvija te se shvaća njezin sve veći značaj, a usporedno s time svoje bi poslovanje trebale prilagodavati i hrvatske banke.

Ključne riječi: interna revizija, financijske institucije, Republika Hrvatska, empirijsko istraživanje

1. Organizacijski ustroj banaka u RH

Banka je u Republici Hrvatskoj prema Zakonu o bankama definirana kao financijska institucija koja je od Hrvatske narodne banke dobila odobrenje za rad i koja je osnovana kao dioničko društvo sa sjedištem u Republici Hrvatskoj. Banka pruža bankovne usluge temeljem odobrenja Hrvatske narodne banke, a osim bankovnih usluga, može pružati i ostale financijske usluge ako od Hrvatske narodne banke dobije odobrenje za pružanje tih usluga.

Također je prema Zakonu o bankama određen najmanji iznos temeljnoga kapitala potreban za osnivanje banke a on je 40 milijuna kuna. Na hrvatskome bankarskom tržištu posluju 32 banke, dvije štedne banke, Hrvatska banka za obnovu i razvitak te pet stambenih štedionica, a svoja predstavništva u Hrvatskoj ima pet inozemnih banaka. Navedene podatke prikazuje sljedeća tablica (Tablica 1).

1 Dr.sc. Ivo Mijoč, Katedra za financije i računovodstvo, Ekonomski fakultet u Osijeku, Gajev trg 7, 31 000 Osijek, imijoc@efos.hr
2 Ružica Kovač, mag. oec., Ekonomski fakultet u Osijeku
3 Maja Marijanović, mag. oec., Ekonomski fakultet u Osijeku

Tablica 1 Grupe banaka i udio imovine u imovini banaka na kraju razdoblja

	2007.		2008.		2009.		2010.*	
	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio	Broj banaka	Udio
Velike banke	6	79,0	6	79,4	6	82,7	6	82,2
Srednje banke	4	12,9	4	12,5	3	9,1	3	9,1
Male banke	26	8,1	24	8,1	25	8,2	25	8,7
Ukupno	33	100,0	34	100,0	34	100,00	34	100,0

*podaci su za lipanj 2010. godine

Izvor: <http://www.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama/hbilten-o-bankama-21.pdf> (19.12.2010.)

Banka svoje poslovanje mora temeljiti na načelima likvidnosti i solventnosti iz posebnog razloga što se pojačanim utjecajem rizika likvidnosti ne dovodi samo u opasnost od nedostatka likvidnih sredstava već slijedom toga gubi ugled i klijente, što može dovesti i do kazni od strane regulatornih organa. Solventnost i likvidnost banaka među glavnim su područjima nadzora banaka jer osiguravaju realizaciju monetarnog sustava uz pomoć bankarskog poslovanja. Zakonom o bankama usvojene su i neke odredbe koje će se primjenjivati od dana punopravnoga članstva Republike Hrvatske u Europskoj uniji. Svakako je za internu reviziju u bankama bitno skrenuti pažnju na to kako je bankarstvo dinamična industrija koja se sve brže razvija te svaka banka mora kontinuirano nadgledati svoje sustave interne kontrole i po potrebi ih unapređivati kako bi održala njihovu efektivnost.

Svaka banka treba imati stalnu internu reviziju, neovisno o njezinu uređenju – bilo kao sektor ili sekcija. Ta je odluka uređena Zakonom o bankama, te je prema njemu svaka banka u Hrvatskoj dužna organizirati internu reviziju za sva područja poslovanja banke. Organizacijska struktura interne revizije ovisi o mnogim karakteristikama banke te tako ovisi o veličini banke, složenosti bankovnih operacija kao i važnosti revizijske funkcije od strane nadzornog odbora, uprave i menadžmenta. Ovisno o tome razlikovat će se i organizacijska struktura službe za internu reviziju koja može imati samo jednoga internog revizora zaposlenog ili po ugovoru ili pak biti cijela služba koja ima direktora, voditelje i interne revizore. Nepisano je pravilo da u manjim bankama internu reviziju mogu obavljati pojedinci koji nisu u radnom odnosu s punim radnim vremenom. „Kod većine srednje velikih banaka internu reviziju obavlja jedna osoba, dok je u velikim bankama rukovoditelj interne revizije i

menadžer koji je odgovoran za izvršenje plana i podjelu poslova ostalim internim revizorima s kojima dijeli odgovornost za izvršavanje ciljeva revizije.“⁴

Djelokrug rada interne revizije u mnogim je bankama uređen i pravilnikom o unutarnjem ustroju banke kojim se utvrđuju ovlasti i odgovornosti radnika interne revizije i ostalih radnika prilikom obavljanja poslova interne revizije. „Unutarnja kontrola i revizija u većini je poslovnih banaka u Hrvatskoj organizirana kao zasebna poslovno-organizacijska jedinica čije je poslovanje utvrđeno Pravilnikom o radu unutarnje kontrole i revizije, Standardom profesionalnog obavljanja unutarnje kontrole i revizije, Kodeksom profesionalne etike. Smjernice za rad unutarnje kontrole i revizije utvrđuje uprava banke i nadzorni odbor.“⁵ Interna je revizija u svakom pogledu neovisna te kao objektivna funkcija sudjeluje u obavljanju poslova i pridonosi unapređenju poslovanja banaka. Većinom je to preko svojih savjeta i preporuka za rješenje mogućih problema. Treba imati na umu kako mora postojati velika odgovornost od strane Uprave banke i višeg menadžmenta u područjima interne revizije, upravljanja rizicima te usklađenosti pravilnika banke te odluka i procedura sa zakonskom regulativom.⁶ Služba za internu reviziju u bankama mora biti neposredno podređena najvišem rukovodstvu, što znači da nije linijski postavljena. Prema Vitezić, funkcija interne revizije

4 Vitezić, N.: Interna revizija u bankama i financijskim institucijama-realne mogućnosti i stvarna ograničenja/ V. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, rujana 2002., str. 86.

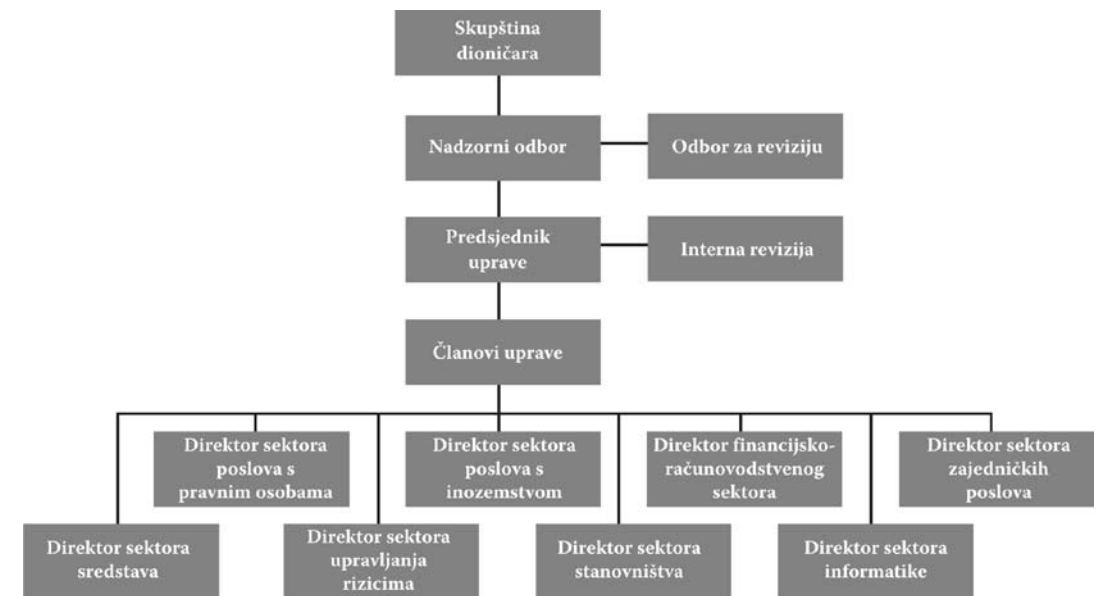
5 Škare, M. Uloga nadzora u poslovnom upravljanju banaka: mogu li se bankarske krize izbjeći, Revizija: časopis za revizijsku teoriju i praksu. No. 10, veljača 2003., str.10.

6 Prema Ružić, D.: Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije, Računovodstvo, revizija i financije, No. 13, rujana 2003., str. 110.

trebala bi biti postavljena tako da je podređena izravno nadzornom odboru ili revizijskom odboru, a pri čemu je revizijski odbor savjetodavni organ nadzornog odbora postavljen radi osiguranja veće kvalitete i pouzdanosti financijskih informacija potrebnih nadzornom odboru, što nam pokazuje sljedeći prikaz (Slika 2).

Zakon o reviziji uvjetuje postojanje revizijskog odbora trgovačkim društvima od javnog interesa

Slika 1 Primjer organizacijske strukture u velikoj banci

Izvor: Vitezić, N.: Interna revizija u bankama i financijskim institucijama-realne mogućnosti i stvarna ograničenja/ V. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, rujana 2002.

te prema tom Zakonu⁷ trgovačkim društvima od javnog interesa pripadaju, među ostalim, i banke te druge financijske institucije kao što su osiguravajuća društva, investicijski fondovi, mirovinski fondovi, mirovinska osiguravajuća društva i druga društva po posebnim propisima. Trgovačka društva od javnog interesa koja su također obvezna formirati revizijski odbor su trgovačka društva čiji vrijednosni papiri kotiraju na burzi u prvoj

kotaciji ili kotaciji javnih dioničkih društava, te trgovačka društva od posebnoga državnog interesa čiji temeljni kapital prelazi 300.000.000,00 kuna prema Odluci Vlade Republike Hrvatske o popisu trgovačkih društava od posebnoga državnog interesa. Zadaća je revizijskog odbora raspravljati o planovima i godišnjem izvješću interne revizije te nadzirati proces financijskog izvješćivanja.

1.1. Specifičnosti interne revizije u bankama

Kontrolni mehanizmi u bankama ili financijskim institucijama izrađeni su ugrađivanjem internih kontrola, upravljanjem rizicima i internom revizijom, koja u novije vrijeme sve više dobiva zadaću savjetovanja u cilju povećanja dodane vrijednosti za banku, odnosno financijsku instituciju. Budući da se uloga interne revizije u posljednje vrijeme uvelike proširila te ima veliku važnost u upravljanju rizicima i kontrolnim aktivnostima, razumljiv je i sve veći utjecaj interne revizije na poslovanje ba-

7 Zakon o reviziji, čl. 27.

naka. Upravo su interna kontrola i interna revizija prema Bašić prepoznati kao učinkovit i djelotvoran sustav te postali kritična komponenta u upravljanju bankom i samim time osnova njezina sigurnog i stabilnog poslovanja.⁸

Specifičnosti internih kontrola u bankama: (1) izrazita zakonska reguliranost, (2) preuzimanje rizika u poslovanju, (3) velik broj transakcija i ovisnost o informacijskim sustavima za njihovo procesiranje i (4) razvoj novih proizvoda i sofisticiranih tehnologija.⁹ Ciljevi su internih kontrola, osim uspješnog i učinkovitog upravljanja poslovanjem, također pouzdanost i potpunost financijskih i upravljačkih informacija odnosno pravilno financijsko izvješćavanje i poslovanje koje se ne kosi sa zakonskim i ostalim propisima i pravilima. Interna se revizija mora izgraditi na temeljima na kojima će moći učinkovito i dosljedno djelovati te izvršavati svoje funkcije. U to se prvenstveno ubraja pravilnik interne revizije kojim se utvrđuju ovlasti i odgovornosti radnika interne revizije i ostalih radnika prilikom obavljanja poslova interne revizije. Također je bitno postaviti strateški plan sa zadanim ciljevima i planom resursa odjela, kao i godišnji plan rada s definiranim ciljevima i područjima revizije, ali i revizijski program za svako područje rada i model procjene rizika.

S obzirom na usklađivanje sa smjernicama i preporukama Baselskog odbora u Hrvatskoj je oblikovan Zakon o bankama kojim je propisana interna revizija koja obavlja stalni nadzor nad cjelokupnim poslovanjem banke. Prema tom zakonu također je istaknuto kako interna revizija u bankama mora djelovati kao samostalan i neovisan organizacijski dio, pri čemu je neovisnost bitan preduvjet njezine učinkovitosti, što je u skladu sa standardima i praksom interne revizije u svijetu te kodeksom poslovne etike. Mogućnosti za uvođenje i djelovanje interne revizije proizlaze već iz zakonskih rješenja, preporuka i smjernica koje zbog specifičnosti poslovanja nalažu bankama, a i ostalim financijskim institucijama primjenu strožih kriterija i normi ponašanja. Specifičnost banaka u kojoj se posebno ogleda značaj interne revizije svakako je prisutnost informacijskog sustava koji u bankama zbog svoje velike uloge mora biti dobro organiziran i kontroliran. Budući da je danas internetska tehnologija uvelike raširena, rizici koji su posljedica toga

odražavaju se i na financijsko izvješćavanje te stoga postoji potreba upravljanja rizicima. Promatrajući internu reviziju u bankama i financijskim institucijama, dolazi se do zaključka kako one obuhvaćaju niz pravila i postupaka koji omogućavaju učinkovito funkcioniranje bankovne tehnologije i to stalnim nadzorom nad cjelokupnim poslovanjem banke i ostalim evidencijama te upravljanjem rizicima koji proizlaze iz poslovnih aktivnosti banke.

Rizici kojima je banka izložena i kojima treba upravljati jesu sljedeći:¹⁰

- rizik likvidnosti - banka mora raspolagati svojom imovinom u visini koja je nužna za pokriće dospjelih obveza - banka treba planirati i pratiti novčane odljeve i priljeve i donositi mjere za sprječavanje ili otklanjanje uzroka nelikvidnosti
- kreditni rizik - rizik gubitka zbog dužnikova neispunjenja obveze prema banci
- tržišni rizici (kamatni, devizni i dr.) - rizici od gubitaka zbog promjene kamatnih stopa, tečajeva stranih valuta, cijene vrijednosnih papira, raznih financijskih instrumenata i drugih tržišnih rizika
- rizik izloženosti - rizik banke prema jednoj osobi s osnova potraživanja po danim kreditima i drugim osnovama, ulaganjima u vrijednosne papire i vlasničke uloge te drugim preuzetim obvezama
- rizik kapitalnih ulaganja - rizik banke zbog prevelikog ulaganja u zemljište, zgrade i opremu, prostor
- operativni rizik - rizik da se poslovne operacije neće odvijati prema utvrđenim pravilima.

1.1.1. Interna revizija prema načelima Baselskog odbora¹¹

Internu reviziju, kao i mnoge druge funkcije poslovanja banke, potrebno je uskladiti s općepoznatim globalizacijskim procesima u svijetu. Hrvatski je bankarski sustav, danas, uglavnom usklađen na temeljnim načelima postavljenima u Baselu, a kao rezultat usklađivanja sa smjernicama i preporukama Baselskog odbora, Hrvatska je 2002. godine donijela novi Zakon o bankama kojim se također brinulo o usklađivanju s regulativom i

praksom zemalja Europske unije. Baselski odbor za superviziju banaka je tijelo koje su 1975. godine osnovali guverneri središnjih banaka deset zemalja (G-10) pri Međunarodnoj banci za poravnanja (Bank for International Settlements, BIS) u Baselu. Nadalje Baselski je odbor u cilju međunarodne harmonizacije 2001. godine donio 20 načela koja uređuju ciljeve i zadaće interne revizije u poslovnim bankama.

Sažetim prikazom tih načela možemo ih podijeliti na sedam skupina:

- Načela 1. do 3. govore o ciljevima i zadaćama interne revizije u bankama
- Načela 4. do 7. govore kako je uređena interna revizija u bankama
- Načela 8. do 12. opisuju funkcioniranje interne revizije u bankama
- Načela 13. do 15. uređuju odnose supervizora i internih revizora
- Načelo 16. govori o odnosu interne i eksterne revizije
- Načela 17. i 18. uređuju odnos supervizora i eksternog revizora te njihov odnos s internim revizorom
- Načela 19. i 20. se odnose na ulogu nadzornog odbora i uprave.

1.1.2. Zakon o bankama

Prema Zakonu o bankama uprava banke ima obvezu osigurati funkcioniranje sustava internih kontrola za sva područja poslovanja banke kao i praćenje rizika kojima je banka izložena u svome poslovanju. Također, kako je već navedeno, interna revizija u bankama mora djelovati samostalno i organizacijski neovisno, a upravo je neovisnost bitan preduvjet njezine učinkovitosti. Interni su pak revizori dužni sastavljati izvješća o svom radu svakih šest mjeseci upravi i nadzornom odboru banke. Uz godišnje izvješće obveza je i sastavljati izvješće kako bi se informirali i članovi skupštine banke.

Također banke prema Zakonu o bankama imaju obvezu voditi poslovne knjige, evidentirati poslovne događaje na temelju vjerodostojne dokumentacije, pravilno vrednovati knjigovodstvene stavke te sastavljati financijska izvješća kao i kontinuirano upravljati rizicima. Uz to, banka mora zaposliti najmanje jednu osobu sa zvanjem revizora ili internog revizora, a ako veći broj osoba obavlja internu reviziju, jedna osoba sa zvanjem revizora ili internog revizora mora biti zadužena za cjelokupni

rad interne revizije.

Iz svega prethodno navedenog proizlazi kako „interna revizija mora biti neovisna i objektivna u radu, jer svojim ustrojem usmjerava upravu na pravilno donošenje odluka.“¹²

1.1.3. Zadaci interne revizije u bankama

Interna revizija mora biti neovisna i objektivna, te stoga svoje zadatke mora obavljati „profesionalno i bez upletanja bilo koje strane.“¹³ Zadatak je interne revizije sastaviti plan rada, ispitati i ocijeniti raspoložive informacije te razmotriti zadatke, kao i rezultate revizije, i dati preporuke. Osnovna je funkcija interne revizije pomagati upravi u ostvarivanju ciljeva „pristupajući sistematično i disciplinirano ocjeni i unapređenju učinkovitosti upravljanja rizicima, kontroli i upravljanju.“¹⁴

Jedan od temeljnih zadataka internih revizora jest zaštititi imovinu i otkloniti moguće rizike u poslovanju, tj. zajedničko i cjelovito upravljanje rizicima zajedno s menadžmentom. Važećim standardima za interne revizore ističe se da „interni revizori trebaju provjeriti način čuvanja imovine i, prema slučaju, provjeriti postojanje takve imovine.“¹⁵ Također je zadatak internih revizora procijeniti svrhovitost i učinkovitost sustava internih kontrola i dati preporuke kako da se te kontrole poboljšaju, a rukovoditelji odjela interne revizije imaju odgovornost osigurati da se interni revizori pridržavaju i ponašaju u skladu s načelima interne revizije.

S druge strane navodimo osnovne zadatke interne revizije u bankama prema Ružiću. Uprava banke ima zadaću osigurati da senior menadžment implementira i održava adekvatne sustave internih kontrola, sustav mjerenja odgovarajućih bankovnih rizika, sustav povezivanja rizika banke s utjecajem na kapital banke, te odgovarajući sustav usklađivanja sa svim zakonskim pravilima. Nadalje zadatak senior menadžmenta jest raditi na razvoju procedura koje identificiraju, mjere, prate i kontroliraju rizike koji se mogu pojaviti u bankovnom poslovanju.

¹² Ružić, D.: Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije, Računovodstvo, revizija i financije, No. 13, rujan 2003., str. 113.

¹³ Isto, str. 111.

¹⁴ Vitezić, N.: Interna revizija u bankama i financijskim institucijama-realne mogućnosti i stvarna ograničenja/ V. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, rujan 2002., str. 82.

¹⁵ Standardi i smjernice za stručno obavljanje interne revizije, Institut internih revizora Velike Britanije, 1998., str. 30.

⁸ Bašić, A.: Načela za ocjenu sustava internih kontrola banaka, Računovodstvo i financije. No. 46, 2000., str. 69.

⁹ Isto, str. 70.

¹⁰ Prema Vitezić, N.: Interna revizija u bankama i financijskim institucijama-realne mogućnosti i stvarna ograničenja/ V. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, rujan 2002., str. 88.

¹¹ Puni naziv – Baselski odbor za superviziju banaka - Basel Committee on Banking Supervision

Budući da smo već spomenuli kako interna revizija podrazumijeva naknadno ispitivanje, revizori su obvezni poduzeti odgovarajuće mjere radi otklanjanja slabosti utvrđenih u kontrolama provedenim ranije. Ovim se mjerama moraju otkloniti i eventualni nedostaci koje je otkrila eksterna revizija.

Prema pravilima struke interni revizori u bankama moraju paziti na mogućnost nezakonitih radnji kako bi se izbjegli mogući unutarnji i vanjski poslovnih rizici. To znači da osim navedenih zadataka te ocjenjivanja učinkovitosti sustava internih kontrola, interni revizori moraju paziti na sve uvjete i poslove koji mogu biti rizični za poslovanje. Tako, interna revizija u slučaju raznih propusta, neučinkovitosti, rasipanja, sukoba interesa, ali i pronevjere i zloporabe položaja u banci mora izvjestiti Upravu banke i Nadzorni odbor, koji će sukladno prijedlogu interne revizije poduzeti odgovarajuće radnje.

2. Nova uloga interne revizije u bankama

Ekspanzija u bankarskom poslovanju posljednjih godina donijela je mnoge promjene među kojima su sve veća složenost, dinamičnost i promjenjivost okoline, u kojoj banke posluju, razlog stvaranja nove paradigme interne revizije. Pred internom su revizijom postavljeni novi izazovi. Razlog su nove tehnologije, novi proizvodi, nove regulative.

Tijekom povijesti interna je revizija imala različite uloge. Od sprečavanja korupcije, utaje, krađe, pogrešaka i drugih rizika s kojima se banke susreću u poslovanju banke do uspostavljanja kontrole unutar banke kao njezine glavne funkcije, ali nikada dosad nije smatrana nužnom za ostvarivanje glavnih ciljeva poslovanja banke.

U suvremenim je financijskim sustavima danas postalo sve teže osigurati normalno poslovanje i financijsku stabilnost. U tom smislu neosporna je uloga interne revizije, kao višeg stupnja nadzora nad cjelokupnim poslovanjem. „Interna se revizija iz početne usmjerenosti na formalno i sadržajno ispitivanje svrhovitosti, urednosti i pouzdanosti računovodstvenih informacija, razvila u proaktivnu funkciju u poduzeću koja uključuje angažmane s izražavanjem uvjerenja i pružanje savjetodavnih usluga.“¹⁶ Danas se u revizijskoj literaturi i praksi sve više naglašava važnost fokusiranja interne

revizije prema riziku te je glavno težište interne revizije postala procjena svih rizika koji prijete poslovanju banke. Rizik je oduvijek bio sastavni dio procesa interne revizije, ali sada je prešao u samo njegovo središte. „Fokusiranje internih revizora na rizik, u tradicionalnom pristupu, bilo je usmjereno na procjenu rizika koju su provodili sami, dok se u internoj reviziji temeljenoj na riziku, fokus prebacuje na analiziranje aktivne uloge menadžmenta u analizi i procjeni rizika.“¹⁷ Bitna je činjenica da interna revizija temeljena na riziku u većem razmjeru uključuje menadžment iako su interni revizori ti koji imaju vodeću ulogu u ocjenjivanju i upravljanju rizikom.

3. Odnos interne revizije sa supervizijom

Funkcija bankovne supervizije proizlazi iz funkcija interne i eksterne revizije, a osnovni joj je cilj sprečavanja gubitaka za proračun i porezne obveznike. „Supervizija je ta koja procjenjuje i ocjenjuje rad interne bankovne revizije, i tek tada kad ocijeni da je rad interne revizije zadovoljavajući, može se pouzdati u nalaze interne revizije.“¹⁸ U Republici Hrvatskoj ulogu supervizora ima Hrvatska narodna banka, odnosno zadužena je za nadziranje poslovanja banaka analizirajući financijska izvješća i obavljanje izravnog nadzora u banci. HNB u ulozu supervizora izdaje niz procedura, naputaka, odluka kojima se pokriva rad interne revizije banke radi poboljšanja kontrole od strane banke te njezinih internih procedura.

Temeljni je cilj bankovne supervizije pomoć upravi i nadzornom odboru u osiguranju kvalitetnog i djelotvornog vođenja banke. Nadalje bankovni supervizori moraju utvrditi da u banci postoji interna kontrola koja uključuje jasne načine delegiranja ovlasti i odgovornosti, očuvanje imovine te neovisnu internu i eksternu reviziju. Vezano uz posljednje navedeno treba naglasiti kako supervizija treba podržavati suradnju s internim i eksternim revizorima u cilju djelotvornijeg i uspješnijeg djelovanja.

„U slučajevima kad supervizori utvrde da sustav internih kontrola banke nije primjeren, moraju poduzeti mjere prema banci koje će osigurati po-

boljšanje sustava internih kontrola.“¹⁹

Supervizori također moraju utvrditi posvećuje li menadžment banke odgovarajuću pažnju problemima utvrđenim kroz proces internih kontrola. Važno je ocijeniti načine kontrole nad područjima visokog rizika, kao i učinkovitost sustava kao cjeline.

3.1. Eksternalizacija interne revizije u bankama

Sve su banke, bez obzira na veličinu, obvezne provoditi kontinuiranu internu reviziju. Ona može biti organizirana na 2 načina: unutar banke, kao češći pristup provođenju interne revizije, ili korištenjem usluga internih revizora izvana. Takav pristup obavljanju interne revizije podrazumijeva dislokaciju interne revizije od same banke, odnosno da u banci ne mora postojati služba interne revizije već ju može obavljati netko izvana. Taj se postupak naziva i eksternalizacija interne revizije – outsourcing. Iako kreditna institucija ne smije u cijelosti eksternalizirati kontrolne funkcije definirane u skladu sa Zakonom o kreditnim institucijama među kojima su funkcija kontrole rizika, funkcija praćenja usklađenosti te funkcija interne revizije, banka iznimno smije eksternalizirati funkciju interne revizije uz uvjete i način propisan člankom 183. stavcima 2. do 4. Zakona o kreditnim institucijama.

„Sporazum o eksternalizaciji unutarnje revizije jest ugovor između institucije i vanjskog izvršitelja o pružanju usluga unutarnje revizije.“²⁰ „Ugovor koji se potpisuje između banke i društva mora jasno definirati njezine odgovornosti, a društvo se mora ponašati poput „pravoga“ internog bankovnog revizora.“²¹ Neminovno je ustvrditi kako društvo koje pruža takve usluge mora biti renomirano, priznato te financijski jako, a takav način obavljanja revizije može donijeti značajne koristi, ali i rizike bankama. S jedne strane banka može profitirati na uključivanju u projekt specijalne revizije specijalističkih stručnih znanja koja inače nisu dostupna unutar organizacije, ali i dovesti do situacija kao što su gubitak ili slabljenje kontrole nad aktivnostima interne revizije koje su eksternalizirane. Stoga te rizike treba pratiti i njima upravljati.

Općenito govoreći, odjel interne revizije banke trebao bi biti dovoljno stručan kako bi ispitao ključne aktivnosti banke i ocijenio funkcioniranje, djelotvornost i efikasnost internih kontrola nad tim aktivnostima. Međutim ako odjel interne revizije nije dovoljno stručan, vanjski bi stručnjak mogao obavljati određena ispitivanja, ali i tada moraju postojati određene neovisnosti vanjskih revizora koje se ogledaju kroz smjernice o neovisnosti koje izdaju relevantna strukovna tijela vanjskih računovođa, bankovni supervizori ili druga nadležna državna tijela. Kod eksternalizacije interne revizije poželjno je da vanjski stručnjak integrira svoje znanje u odjel interne revizije na način da pomaže osoblju u utvrđivanju rizika, preporučuje i obavlja revizijske postupke koje je odobrio čelnik odjela interne revizije te zajedno s njim izvješćuje cijeli odbor direktora ili njegov revizijski odbor o svojim nalazima. Ipak, u većini zemalja banke ne eksternaliziraju značajne dijelove svojih aktivnosti interne revizije.

Eksternalizacija interne revizije u hrvatskim bankama nije uobičajena praksa. BIS-ovo istraživanje je također potvrdilo da se funkcija interne revizije u 15 anketiranih zemalja smatra temeljnom funkcijom te se banke uglavnom suzdržavaju od outsourcinga. Istraživanjem se također došlo do zaključka kako je eksternalizacija interne revizije više prihvaćena u malim bankama gdje se dislocira ipak samo rad, ne i odgovornost.²² Iako je eksternalizacija po mnogima smjer razvijanja revizije u bankama prvenstveno zbog postojanja pristranosti internih revizora, te smanjenja troškova, većina se zemalja suzdržava od eksternalizacije svih ili značajnijih dijelova aktivnosti interne revizije svojih banaka.

U prilog gore navedenom govori anketiranje provedeno od strane HNB-a vezano uz eksternalizaciju u hrvatskim bankama koje nam donosi podatak da od 34 anketirane hrvatske banke samo njih dvije provode eksternalizaciju interne revizije, što nam govori da čak 94,12% bankarskog sustava ne dislocira svoju funkciju interne revizije. Podaci su prikazani sljedećim grafikonom (Grafikon 1).

PNC Banka23 je jedna od prvih banaka koja je prihvatila takav pristup u provođenju interne revizije njezinom eksternalizacijom. Neki od glavnih argumenata za eksternalizaciju su potreba za povećanjem vrijednosti bez smanjivanja

16 Prema Tušek, B., Pokrovac, I.: Istraživanje uključenosti interne revizije u proces upravljanja rizicima poduzeća u Republici Hrvatskoj, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 7, br. 2., 2009., str. 51.

17 Tušek, B., Pokrovac, I.: Istraživanje uključenosti interne revizije u proces upravljanja rizicima poduzeća u Republici Hrvatskoj, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 7, br. 2., 2009., str. 51. str. 56.

18 Ružić, D.: Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije, Računovodstvo, revizija i financije, No. 13, rujana 2003., str. 112.

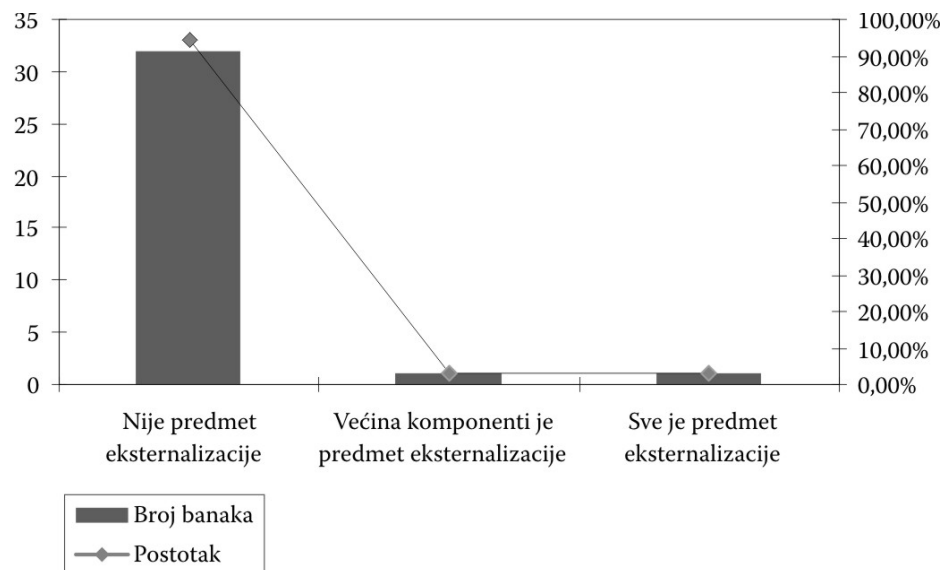
19 Bašić, A.: Načela za ocjenu sustava internih kontrola banaka, Računovodstvo i financije. No. 46, 2000., str.73.

20 <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-unutarnja-u-bankama.pdf> (15.12.2010.)

21 Ružić, D.: Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije, Računovodstvo, revizija i financije, No. 13, rujana 2003., str. 112.

22 <http://www.bis.org/publ/bcb592.pdf> (19.01.2011.)

23 <http://www.theiaa.org/download.cfm?file=35678/> (19.01.2011.)

Grafikon 1 Interna revizija kao predmet eksternalizacije u bankama (%)

Izvor: <http://www.hnb.hr/supervizija/eksternalizacija/h-rezultati-anketiranja-vezanog-uz-eksternalizaciju.pdf> (15.01.2011.)

troškova te povećanjem tržišnog udjela, učinkovitosti te naposljetku i profitabilnosti. Pojava novog trenda, nazvanog co-sourcing, prihvatljiviji je oblik eksternalizacije interne revizije, u kojem banka zadržava svoju funkciju interne revizije, ali suraduje s tvrtkom izvana kako bi dopunila svoju funkciju dodatnim znanjima i stručnosti u slučajevima kada je to potrebno.

U svakom je slučaju djelovanje službe za internu reviziju, bez obzira na njezinu dislokaciju, nezavisno u svojim kontrolnim postupcima te rad i odgovornost kao i druge obveze moraju ostati nepromijenjeni. Zaključak je da bez obzira na to jesu li aktivnosti interne revizije eksternalizirane ili ne, upravni odbor i odbor direktora obvezni su osigurati da sustav internih kontrola i interna revizija budu adekvatni i da se posao obavlja efikasno.

4. Interna revizija u bankama u Republici Hrvatskoj

4.1. Metodologija rada

Empirijsko istraživanje „Interna revizija u bankama Republike Hrvatske“ provedeno je s namjerom ispitivanja stanja interne revizije u hrvatskim bankama, njezinog funkcioniranja, kvalitete provedbe te usklađenosti sa zakonskim propisima s područja interne revizije.

Populacija našeg istraživanja bio je bankarski sustav RH, odnosno sve banke u RH bez obzira na to u čijem su vlasništvu. Budući da je u našem slučaju populacija konačna time je i uzorak istovjetan ciljanoj populaciji, a obuhvaćao je 34 banke (uključujući 2 štedne banke) i Hrvatsku banku za obnovu i razvitak. Stopa odaziva iznosi 31,42% koja se može ocijeniti prihvatljivom u ovakvom tipu istraživanja, stoga se može zaključiti kako su rezultati istraživanja oblikovani temeljem signifikantnih podataka pa su time ispunjeni istraživački zahtjevi. S obzirom na to da je istraživanje obuhvatilo vrlo heterogenu skupinu banaka, svih veličina, starosti, kao i domaćih i stranih vlasnika, promatrani se uzorak može smatrati reprezentativnim za hrvatsko bankarstvo u cjelini. Istraživanje o internoj reviziji u bankama RH provedeno je u siječnju 2011. godine. Cilj je istraživanja bio uvid u stanje interne revizije u hrvatskim bankama, njezina provedba i razvijenost te usklađenost sa Zakonom o bankama i drugom regulativom s područja interne revizije.

Polazeći od specifičnosti i važnosti interne revizije u hrvatskim bankama te njezinoj usklađenosti s regulativama, postavljaju se sljedeće polazne hipoteze:

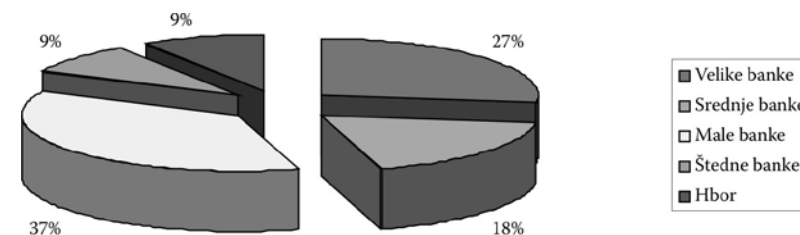
H1: Provedba interne revizije u bankama RH uspjela se u potpunosti prilagoditi zahtjevima, načelima i zakonskim regulativama.

H2: Hrvatske su banke prepoznale ulogu interne revizije u stvaranju dodane vrijednosti banci.

Hipoteze su u daljnjem dijelu ovoga rada testirane primjenom odabranih statističkih metoda na empirijskim podacima. Glavna metoda u našem istraživanju bila je anketa, a instrument pomoću kojeg su prikupljeni empirijski podatci bio je upitnik. Anketni se upitnik sastojao od 12 pitanja za interne revizore hrvatskih banaka koja su većinom bila zatvorenog tipa s ponuđenim odgovorima. Anketni su upitnici dostavljeni ispitanicima putem elektroničke pošte.

4.2. Rezultati i interpretacija

U nastavku će se prikazati rezultati empirijskog istraživanja o provedbi i funkcioniranju interne revizije u bankama u RH. Upitnik koji je korišten u svrhu provođenja ovog istraživanja temeljio se

Grafikon 2 Anketirane banke prema veličini

na pitanjima vezanim za funkcioniranje, organizaciju i kvalitetu rada interne revizije u hrvatskim bankama.

Kako je u radu već pobliže objašnjen Zakon o bankama, jasno je da je interna revizija u bankama obvezna u skladu s tim imati trajnu funkciju interne revizije koja prati i provjerava pridržava li se banka zakona i drugih propisa, odgovarajućih računovodstvenih standarda i postupaka te obavlja reviziju dokumentacije banke i o tome izvještava nadzorni odbor. U obavljanju svojih dužnosti i odgovornosti uprava treba poduzeti sve potrebne mjere kako bi se banka mogla kontinuirano oslanjati na adekvatnu funkciju interne kontrole koja je primjerena njezinoj veličini i prirodi njezina poslovanja. Te mjere uključuju osiguranje odgovarajućih resursa i osoblja interne revizije za postizanje njezinih ciljeva. U većim bankama i u bankama sa složenim poslovanjem internu reviziju treba obavljati odjel interne revizije s osobljem koje

je zaposleno na puno radno vrijeme. U manjim se bankama aktivnosti interne revizije mogu eksternalizirati, tj. povjeriti vanjskom izvršitelju. S obzirom na zakonsku obvezu sve su ispitane banke potvrdile postojanje organizirane stalne funkcije interne revizije u svojim bankama, a sljedeći grafikon prikazuje podjelu anketiranih banaka prema veličini.²⁴

U 2010. su godini velike banke nastavile praksu smanjivanja broja zaposlenika, što je bila posljedica smanjenja njihova broja u dvjema bankama, a preostale četiri velike banke taj su broj povećale. Porast broja zaposlenika u srednjim i malim bankama rezultirao je zadržavanjem njihova ukupnog broja na gotovo jednakoj razini kao i krajem 2009.²⁵ Interna revizija nije pokretačka aktivnost u banci budući da interni revizori predstavljaju u prosjeku oko 1% radne snage banke. Stvarni postotak internih revizora za pojedine banke varira sukladno

veličini i organizaciji pojedinih banaka.²⁶

Ukupan broj zaposlenih u obrađenim bankama je 10.041 osoba. Od toga broja 105 osoba je zaposleno u internoj reviziji te to u prosjeku čini 1,22% od ukupnog broja djelatnika. Broj internih revizora u odnosu na broj zaposlenih zadovoljava granicu postavljenu od strane MMF-a prema kojoj bi banke trebale imati oko 1% internih revizora u odnosu na ukupan broj zaposlenih u banci. Istraživanjem je zamijećeno kako u tom postotku ipak prednjače male banke koje na ukupan broj djelatnika imaju primjetno veći postotak internih revizora u odnosu na srednje i velike banke.

To se može protumačiti velikom razlikom između

24 Pri čemu su velike banke one s više od 5% udjela u imovini svih banaka, srednje banke s udjelom od 1-5% u ukupnoj imovini, a male banke s u one čija je imovina zauzima manje od 1% u ukupnoj imovini svih banaka.

25 <http://www.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama/hbilten-o-bankama-21.pdf> (19.12.2010.)

26 Prema <http://www.bis.org/publ/bcbs92.pdf> (19.01.2011.)

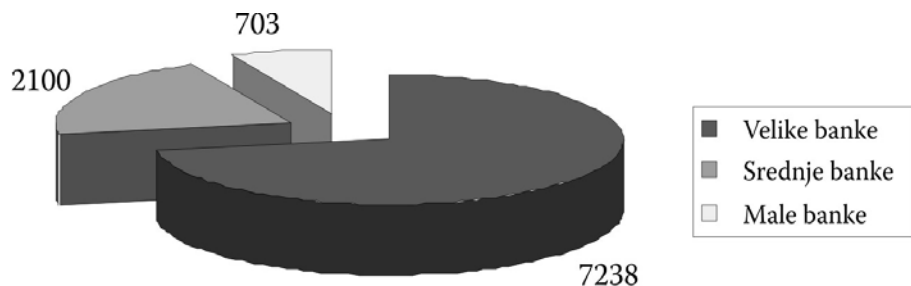
Tablica 2 Broj zaposlenih u anketiranim bankama

Anketirani prema broju zaposlenih	Broj anketiranih	Postotak
od 1 do 200 zaposlenih	4	36,36%
od 201 do 500 zaposlenih	2	18,18%
od 501 do 2000 zaposlenih	4	36,36%
od 2001 do 4000 zaposlenih	1	9,09%
Ukupno	11	100,00%

broja zaposlenih u malim i velikim bankama, ali i činjenicom da su male banke prepoznale ulogu i važnost interne revizije u poslovanju i napredovanju banke.

U bankarskom sektoru na jednog revizora dolazi 125 zaposlenika, a u osiguranju 300 zaposlenika prema istraživanju provedenom 2009. godine.²⁷ Prema empirijskim podacima ovog istraživanja u bankarskom sektoru u prosjeku na 90 zaposlenih dolazi 1 revizor, što je zasigurno veliko poboljšanje, a točan prikaz broja internih revizora prema veličini banke u kojoj su zaposleni prikazuje Grafikon 3.

Grafikon 3 Broj zaposlenih u anketiranim bankama – prema veličini

Sljedeće je pitanje imalo cilj utvrditi koji su, prema mišljenju internih revizora, u hrvatskim bankama najznačajniji razlozi organiziranja interne revizije u bankama, pored same zakonske obveze, odnosno u kojim se segmentima od interne revizije očekuju najveće koristi. Budući da je u pitanju bio moguć veći broj odgovora, rezultati se mogu protumačiti na sljedeći način. Interni su revizori u hrvatskim bankama izdvojili pomoć interne revizije u ustrojavanju i nadzoru nad sustavom internih kontrola (28% od ukupnih odgovora) kao glavni razlog organiziranja interne revizije. Bitnim su

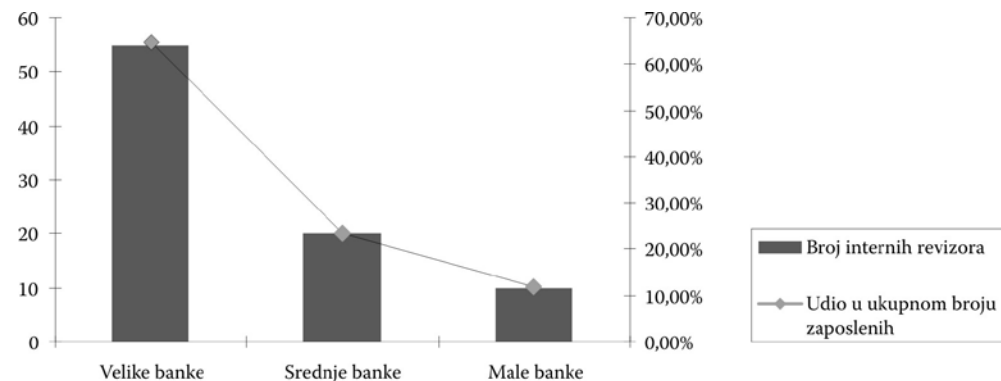
se pokazali i ekonomičnost i uspješnost upotrebe resursa (19%), usklađenost poslovanja s internim pravilnicima, politikama i programima rada (15%) te pouzdanost financijskih informacija (14%). Kao razlozi manje važnosti spominju se smanjenje i kontrola troškova (13%) te bolje usmjeravanje i obavljanje poslovanja (11%). Te nam podatke prikazuje i sljedeći grafikon.

Zakonom o bankama naglašava se obveza banke da organizira internu reviziju kao samostalan i neovisan organizacijski dio, budući da je neovisnost interne revizije važan čimbenik njezine učinkovi-

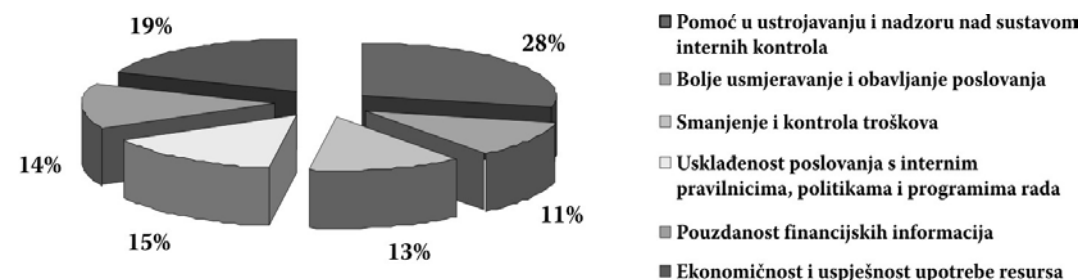
tosti. Pitanje kojim se trebao ispitati organizacijski oblik interne revizije potvrdilo je da u hrvatskim bankama prevladava organizacija interne revizije kao stožernog tijela koje je odgovorno Upravi i Nadzornom odboru (81,82%). To omogućava neovisan i objektivan rad interne revizije u obavljanju poslova i sudjelovanju u unapređenju poslovanja banke.

Naime, prema Zakonu o bankama svaka je banka u Hrvatskoj dužna organizirati internu reviziju za sva područja poslovanja banke, a pritom organizacijska struktura funkcije uvelike ovisi o veličini banke, složenosti bankovnih operacija te važnosti revizijske funkcije od strane nadzornog odbora, uprave i menadžmenta.

Grafikon 4 Broj internih revizora i udio u ukupnom broju zaposlenih

Grafikon 5 Razlozi organiziranja interne revizije u bankama

Empirijskim se rezultatima također ustvrdilo kako 18,18% hrvatskih banaka internu reviziju organizira kao samostalnu organizacijsku jedinicu u rangu ostalih službi, dok nijedna anketirana banka nema internu reviziju organiziranu kao odjel unutar službe financija, računovodstva ili druge službe. Sljedeći grafikon pokazuje broj anketiranih banaka po određenom organizacijskom obliku kao i rezultat u postotku.

Empirijski se rezultati podudaraju s ranije u tekstu navedenim tvrdnjama, odnosno interna je revizija u većini hrvatskih banaka organizirana kao zasebna poslovno-organizacijska jedinica. Služba za internu reviziju u bankama mora biti neposred-

no podređena najvišem rukovodstvu, što znači da nije linijski postavljena, odnosno podređena je izravno nadzornom odboru ili revizijskom odboru, a također je i većina anketiranih banaka potvrdila veliku važnost interne revizije kao savjetodavne funkcije.

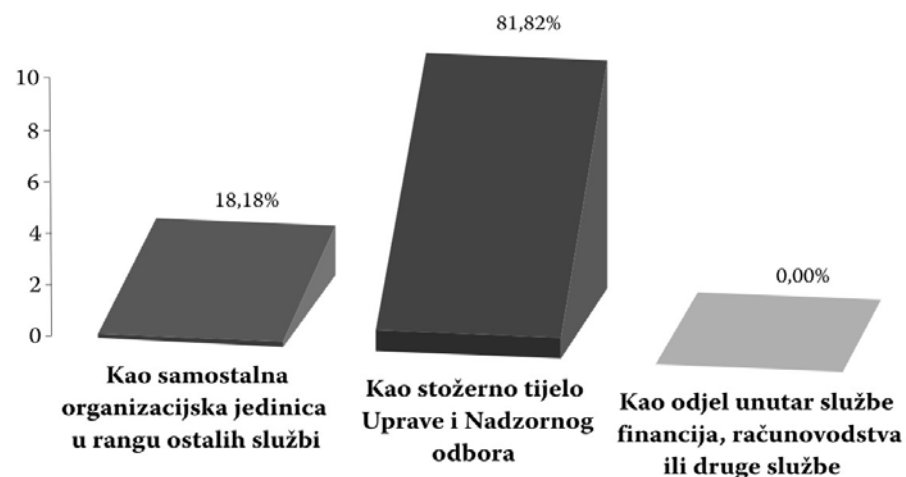
Djelokrug rada interne revizije u mnogim je bankama uređen i pravilnikom o unutarnjem ustroju banke, koji propisuje uvjete koje treba ispunjavati interni revizor, standarde i metodologiju rada interne revizije, zajedničke kriterije na temelju kojih proračunski korisnici uređuju internu reviziju te način usklađivanja rada interne revizije proračunskih korisnika. Pitanjem o postojanju revizijskog

Tablica 3 Organizacijski oblik interne revizije u bankama

Organizacijski oblik interne revizije	%
Kao odjel unutar službe financija, računovodstva ili druge službe	0,00%
Kao samostalna organizacijska jedinica u rangu ostalih službi	18,18%
Kao stožerno tijelo Uprave i Nadzornog odbora	81,82%
Ukupno	100,00%

27 <http://www.bankamagazine.hr/Naslovnica/Vijesti/Hrvatska/tabid/102/View/Details/ItemID/55678/Default.aspx> (16.01.2011.)

Grafikon 6 Organizacijski oblik interne revizije u bankama

pravilnika ispitivala se usklađenost funkcioniranja interne revizije s propisima. Svi su ispitanici odgovorili potvrdno na ovo pitanje što ni ne iznenađuje budući da pravilnik predstavlja temelj poslovanja interne revizije za svaku banku. Pravilnik interne revizije treba biti oslonac njezine izgradnje prema kojemu će interni revizori moći učinkovito i dosljedno djelovati te izvršavati svoje funkcije. Pravilnik naime osim ovlasti i odgovornosti radnika interne revizije i ostalih radnika prilikom obavljanja poslova interne revizije, utvrđuje i opseg poslova i djelokrug rada interne revizije. Nadalje pravilnikom se treba definirati i odnos interne revizije s eksternim revizorom kao i sa zaposlenicima.

Rezultati istraživanja također pokazuju kako područje rada interne revizije u najvećem postotku zauzima revizija poslovanja, odnosno operativna revizija i to s 42,3%. Interni revizori u svome radu obuhvaćaju i upravljačku reviziju s 30,77%, a njih 26,92% se u svome svakodnevnom radu bavi zadacima interne financijske revizije, što je vidljivo iz Tablice 3. S obzirom na to da se navedene vrste revizija usporedno obavljaju, ispitanici su mogli izabrati jedan ili više ponuđenih odgovora.

Tablica 4 Područje rada interne revizije

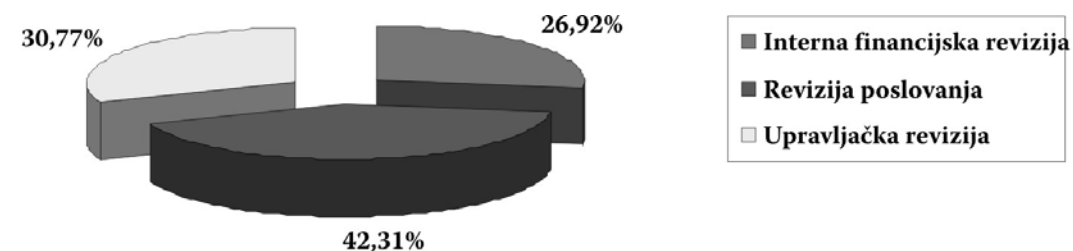
Područje rada interne revizije	Broj odgovora (moguće više odgovora)	Postotak
Interna financijska revizija	7	26,92%
Revizija poslovanja	11	42,31%
Upravljačka revizija	8	30,77%
Ukupno	26	100,00%

Prosječni rezultat u postotku prikazan je sljedećim grafikonom.

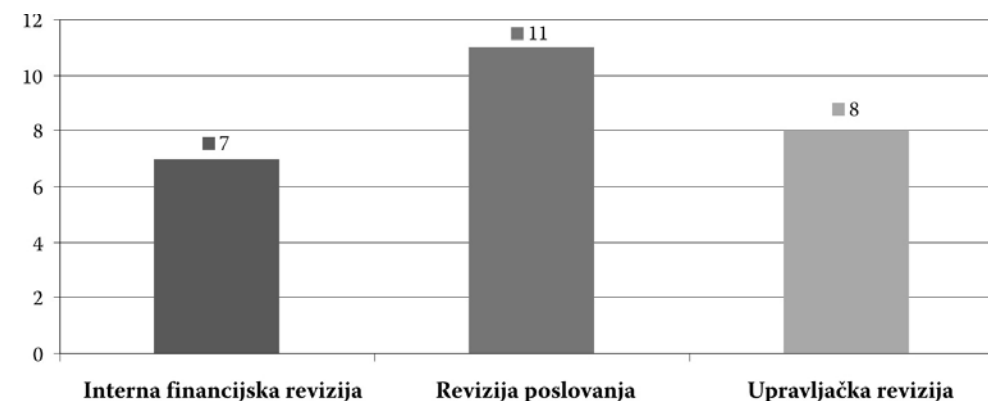
Pod revizijom poslovanja podrazumijeva se ispitivanje učinkovitosti poslovanja organizacijskih jedinica i poslovnih funkcija u poduzeću te se ispituju svi podatci i postupci operativnog karaktera. Financijska revizija usmjerena je na rezultate knjigovodstvenih procesa i primjenu zakonskih propisa, a upravljačka je revizija usmjerena na ciljeve poduzeća, odnosno na maksimiziranje djelatnosti i svrhovitosti poslovanja.

Prikazani rezultati jasno pokazuju kako svih 11 ispitanika svoj rad temelji na reviziji poslovanja, dok su upravljačka i interna financijska revizija, u odnosu na reviziju poslovanja, primjetno zapostavljeni (Grafikon 7). Upravljačka je revizija u fokusu rada 8 ispitanih banaka, što čini 72,72%, dok je interna financijska revizija zastupljena sa 63,63%. Iz toga se uočava kako postoji još prostora za razvoj u odnosu na razvijenije zemlje, posebice u procesima upravljanja te ispitivanja rezultata knjigovodstvenih procesa i primjene zakonskih propisa.

Grafikon 7 Područje rada interne revizije

Grafikon 8 Područje rada interne revizije po broju ispitanika

Interna revizija mora imati program i plan rada koji treba donijeti Nadzorni odbor uz prethodno mišljenje Uprave banke. Postoje kratkoročni i dugoročni planovi pri čemu je kratkoročni plan mjesečni ili godišnji, a dugoročni je plan najčešće trogodišnji ili petogodišnji. Plan rada treba sadržavati planirani program rada koji sadrži područja ispitivanja i opis sadržaja planiranih revizija te popis ostalih planiranih aktivnosti nužnih za pružanje usluga interne revizije. Svi su ispitanici potvrdili kako pripremaju dugoročni plan rada, dok njih 90,90% priprema i kratkoročni plan rada (Grafikon 8). Ovi su podaci svakako pokazatelj dobre pripreme interne revizije u hrvatskim bankama kao i način za lakše i produktivnije ostvarivanje zadataka i ciljeva. Za izradu godišnjeg plana „bitan je preduvjet izrada sistematizacije poslovnih područja kojoj je cilj popisati sve glavne poslovne procese u banci i podijeliti ih na logične podcjeline, kako bi se olakšao proces planiranja revizije i osiguralo da, dugoročno gledano, nijedno područje poslovanja

ne ostane nepokriveno revizijom.“²⁸ Dugoročnim se planom definiraju dugoročni ciljevi koje odjel interne revizije treba u nekom roku postići.

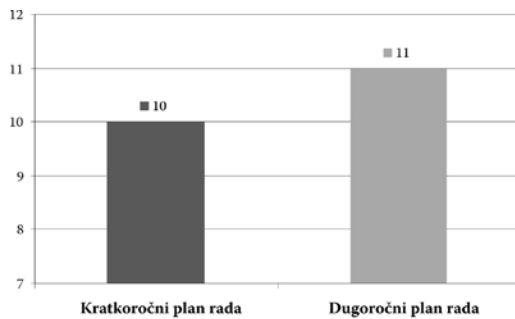
Rad interne revizije ne može se provoditi bez određenih revizijskih metoda. U europskim su zemljama najčešće korištene metode interne revizije u bankama intervju, metoda uzorka, testiranje, inspekcija, opservacija kao i dijagram tijeka. Tako se ovim empirijskim istraživanjem pokušalo potvrditi stupanj usklađenosti interne revizije u hrvatskim bankama s onom u europskim, barem u pogledu korištenja revizijskih metoda.

Tablica 5 Metode interne revizije

Prethodna tablica prikazuje zastupljenost određenih metoda u radu internih revizora. Istraživanje je pokazalo kako su u hrvatskim bankama najraširenije metode - intervju i metoda uzoraka. Navedene metode koriste sve ispitane banke, odnosno interni revizori u svome radu. Pritom je intervju jedna od

²⁸ Devčić Lamza, I.: Model procjene rizika i planiranja interne revizije u bankama/ VI. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, listopad 2003., str. 78.

Grafikon 9 Sastavljanje planova interne revizije

metoda u postupku utvrđivanja, procjene i ustrojavanja evidencije rizika, a koristi se radi utvrđivanja nepravilnosti u izravnom kontaktu i razgovorima sa zaposlenicima. S druge strane metoda uzorka podrazumijeva primjenu revizijskih postupaka koja se odnosi na manje od 100% stavki uključuje-

Metode interne revizije	Postotak
Intervju	100,00%
Metoda uzoraka	100,00%
Testiranje	90,91%
Inspekcija	81,82%
Opservacija	72,73%
Dijagram tijeka	9,09%

nih u saldo ili u skupinu poslovnih događaja pri čemu su ti revizijski postupci primijenjeni u svrhu vrednovanja nekih značajki tog salda ili skupine. Također, u anketiranim bankama vrlo su zastupljene i metode testiranja i inspekcije s 90,91%, i 81,82%, respektivno. Testiranjem se primjerice provodi provjera pisanih procedura, transakcija, sukladnosti sa zakonskim propisima, jednakosti podataka između različitih organizacijskih jedinica te testiranje ukupnih rezultata. Nadalje metoda inspekcije odnosi se na tehniku testiranja prilikom koje revizor potvrđuje fizičko postojanje predmeta testiranja.

Osim toga, 72,73% anketiranih banaka u svom radu redovno koriste opservaciju. Taj je podatak dokaz velikog napretka u razvoju interne revizije cjelokupnoga hrvatskog bankarskog sustava zbog prepoznavanja važnosti opservacije kao metode korisne u obavljanju različitih zadataka (primjerice inventuri). Razlog je takvom zaključivanju porast korištenja metode opservacije od čak 20% u odno-

su na istraživanje provedeno 2002. godine²⁹, kada je njezina zastupljenost u radu interne revizije bila tek 52,94%. Naime metoda opservacije predstavlja instrument izravnog promatranja posla jednoga ili skupine radnika u procesu obavljanja poslova. Posljednja navedena metoda, dijagram tijeka, zastupljena je u samo 9,09% anketiranih hrvatskih banaka. Naime dijagram tijeka je simbolički, dijagramski prikaz dokumenata i njihovog toka, a prema istraživanju koristi ga samo 1 banka što smatramo velikim nedostatkom jer još uvijek nije prepoznat kao alat za učinkovitije prikazivanje poslovnih procesa i samim time olakšano pronalaženje nepravilnosti u poslovanju. Usporedno s 2002. godinom korištenje ove metode čak je i manje zastupljeno u radu internih revizora. Prema tom istraživanju postotak zastupljenosti bio je 29,41%³⁰, čime se zaključuje kako hrvatske banke ipak nisu prepoznale važnost dijagrama tijeka.

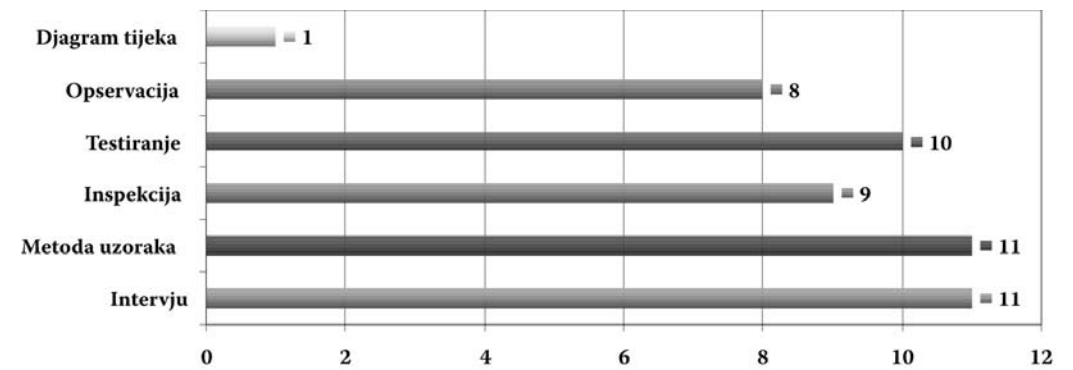
Ipak zaključujemo da su rezultati zadovoljavajući i pokazuju određenu razinu kvalitete interne revizije, ali i prostor za njezino poboljšanje. Sve ostale metode u velikoj su mjeri zastupljene i očito su s vremenom pokazale svoju važnost i funkcionalnost. Revizijski softver sadrži program koji omogućava revizorima provođenje testova u kompjutorskim datotekama i bazama podataka kada je velik obujam podataka. Također pomaže revizorima pri izboru transakcija koje će revidirati. Izrađen je kako bi revizori mogli provoditi slične revizijske tehnike podržane kompjutorom. Koristi se za „učitavanje, izdvajanje i analizu podataka te uzimanje uzorka. (...) S obzirom na vrste poslova, navodi se kako revizijske softvere koriste za obavljanje revizije financijske pravilnosti, revizije učinkovitosti, vrednovanje sigurnosti, IT reviziju te za druge vrste poslova.”³¹ Prednosti su mu to što se jednostavno primjenjuje te se programi razvijaju u kratkom vremenu. Prema empirijskom istraživanju revizijski softver u informacijskom sustavu ima ugrađeno 72,73% (Grafikon 10) banaka, što predstavlja porast od čak 43% u odnosu na prisutnost revizijskih softvera u bankama 10 godina ranije.

²⁹ Prga, I., Risek, B.: Značaj interne kontrole i revizije – iskustvo hrvatskog bankarstva, Računovodstvo i financije, No. 48, ožujak 2002., str. 59.

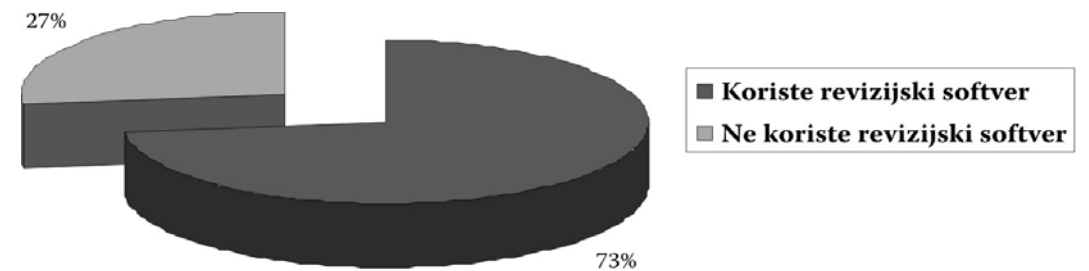
³⁰ Isto, str. 59.

³¹ Mijoč I., Danić, D., Mahaček, D.: Računalom potpomognute tehnike revizije, Ekonomski vjesnik, No.1-2 Prosinac 2008., str. 62.

Grafikon 10 Metode interne revizije po broju ispitanika

Grafikon 11 Korištenje revizijskog softvera

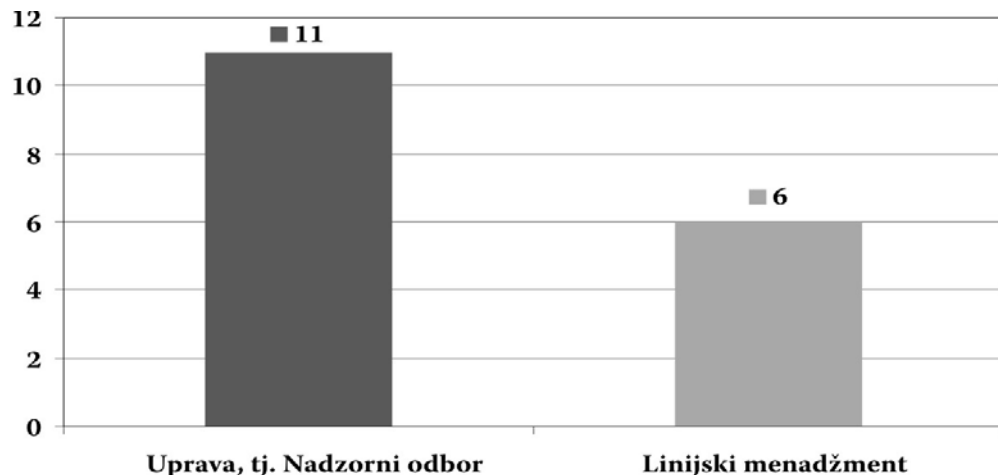
Bitno je primijetiti kako danas revizijski softver koriste uglavnom velike i srednje banke, dok se kod malih banaka koristio u manjem broju slučajeva.

Izvjешća o radu interne revizije predstavljaju izvješća o obavljenom poslu kojim se unutarnja revizija bavila u određenom periodu. Odluka o obvezi izvješćivanja propisana je Zakonom o kreditnim institucijama te popratnim Odlukama Hrvatske narodne banke. Tako su banke, prema zakonu iz 2005. godine, obvezne polugodišnje slati izvješća Upravi i Nadzornom odboru. Iako je to bila praksa i u 2002. godini, može se primijetiti osjetno povećanje u izvršavanju te obveze. Istraživanje je pokazalo kako sve anketirane banke (100%), u pogledu izvješćivanja interne revizije, poštuju odredbe Zakona, odnosno svi su ispitanici potvrdili ispunjavanje obveze slanja izvješća rada interne revizije Upravi i Nadzornom odboru minimalno polugodišnje. Najveća se razlika u odnosu na dosadašnja istraživanja primjećuje u usklađivanju ovoga segmenta s međunarodnim standardima te tako danas banke u velikoj mjeri izvješćuju i linijski menadžment jer je ta suradnja nužna i korisna kako bi se na vrijeme poduzele korektivne mjere i povećala učinkovitost

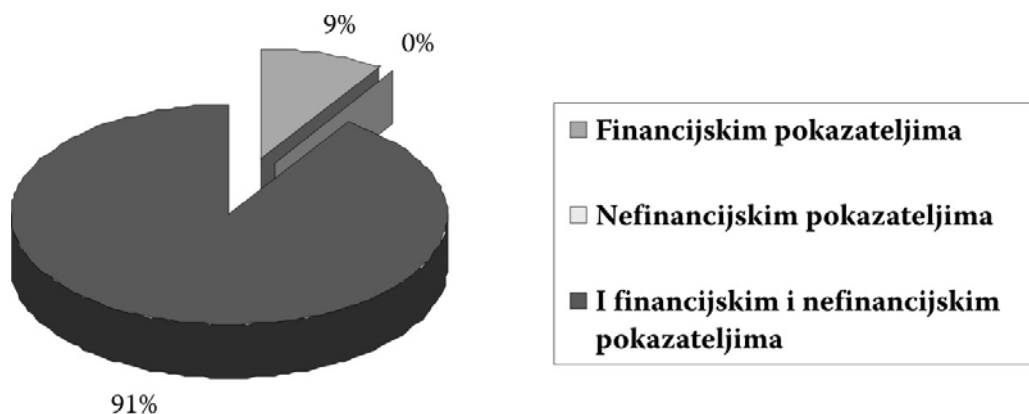
cjelokupnoga poslovanja banke. Naime istraživanje pokazuje kako čak 54,55% ispitanika mjesečno ili po potrebi surađuje i dostavlja izvješća o svom radu linijskom menadžmentu.

Uz godišnje izvješće obveza je da interna revizija također sastavi izvješće o radu kojim informira članove skupštine banke o svom radu i rezultatima rada. Istraživanjem se ispitala i kvaliteta poslovanja banke, odnosno čime se ona, u svakodnevnom poslovanju interne revizije mjeri. Tako se prema dobivenim rezultatima zaključuje velika kvaliteta u ovom segmentu funkcije interne revizije. Naime čak 90,91% anketiranih banaka svoje poslovanje mjeri financijskim kao i nefinancijskim pokazateljima. S druge strane samo 9,09%, odnosno 1 banka kvalitetu svog rada mjeri samo financijskim pokazateljima (Grafikon 12). Iako nije savršen, rezultat pokazuje kako financijski pokazatelji ipak nisu presudni u radu internih revizora. Prema mnogim stručnjacima ovaj se pomak pripisuje sve većoj ulozi upravljačke revizije, što je ovim istraživanjem prethodno već i dokazano.

Grafikon 12 Izvješćivanje interne revizije

Grafikon 13 Pokazatelji mjerenja kvalitete poslovanja internih revizora

Osim financijskih i nefinancijskih pokazatelja, značaj koji interna revizija donosi u stvaranju dodane vrijednosti banci također utječe na kvalitetu rada interne revizije. Stoga se postavilo pitanje koje je imalo za cilj utvrditi jesu li banke u Republici Hrvatskoj prepoznale novu ulogu interne revizije koja prema definiciji Instituta internih revizora treba biti „neovisno i objektivno jamstvo i savjetnička aktivnost koja se rukovodi filozofijom dodane vrijednosti s namjerom poboljšanja poslovanja organizacije.“ Istraživanje je pokazalo kako su ispitanici pozitivno ocijenili svoju ulogu u stvaranju dodane vrijednosti cjelokupnom poslovanju banke te njih čak 72,73% smatra kako interna revizija značajno doprinosi stvaranju dodane vrijednosti banke, što prikazuje i tablica 5.

Iako je osnovni zadatak interne revizije provjera i ocjena efikasnosti i efektivnosti kontrolnog sustava te zaštita imovine, ona danas poprma širi sadržaj i postaje savjetodavna funkcija orijentirana na povećanje dodane vrijednosti i poboljšanje operativnog poslovanja poduzeća.

5. Zaključak

Interna revizija, koju organizira menadžment banke, ima zadatak nadzirati i ocjenjivati funkcioniranje cjelokupnoga poslovanja te pratiti ostvarivanje unaprijed postavljenih ciljeva i zadataka. Ona također utvrđuje pouzdanost, objektivnost i realnost financijskih izvješća, ali i svih informacija koje se koriste u poslovanju banke. Iz prethodno-

Tablica 6 Doprinos interne revizije stvaranju dodane vrijednosti

Doprinos interne revizije stvaranju dodane vrijednosti	Broj odgovora	Postotak
Značajno doprinosi	8	72,73%
Osrednje doprinosi	3	27,27%
Doprinos interne revizije je zanemariv	0	0,00%
Ukupno	11	100,00%

ga proizlazi kako se svi ciljevi koji se žele postići imaju zajedničku svrhuosigurati uspješno i stabilno poslovanje.

U ovome je radu već spomenuto kako je funkcija interne revizije u bankarstvu značajna. Globalizacijom, kao i trendovima u razvoju bankarstva, ona postaje neophodan element organizacije strukture banke. Usto, njezin je značaj naglašen i razvojem informatičke tehnologije te elektronskog bankarstva. Zbog toga sve metode i postupci koji se koriste u internim kontrolama u ovakvim uvjetima moraju biti na najvišoj razini razvoja.

Nadalje empirijsko istraživanje o internoj reviziji u bankama provedeno je s ciljem dobivanja informacija o radu internih revizora u hrvatskim bankama, kako funkcionira interna revizija te kako se provodi, njezina usklađenost sa zakonskim propisima. Sukladno dobivenim rezultatima može se reći kako se provedba interne revizije u potpunosti uspjela prilagoditi zahtjevima i zakonskim propisima te su hrvatske banke prepoznale važnu ulogu interne revizije u stvaranju dodane vrijednosti banci. Naime treba naglasiti kako se ovim istraživanjem došlo do spoznaje da u sektoru bankarstva na 90 zaposlenih dolazi 1 revizor, što je veliko poboljšanje u odnosu na prethodna istraživanja. To nam govori kako su banke postale svjesne važnosti uspješnoga, stabilnog i transparentnog poslovanja. Također rezultati pokazuju kako je rad svih ispitanih internih revizora temeljen na reviziji poslovanja, dok je upravljačka revizija nešto manje zastupljena. Iz toga možemo zaključiti kako ipak postoji još prostora za razvoj interne revizije u RH u odnosu na razvijenije europske zemlje. Nadalje revizijske metode koje interni revizori koriste u svome radu, bitne su za provedbu interne revizije. Tako su rezultati istraživanja pokazali da se interni revizori najviše koriste intervjuom, a najmanje dijagramom tijekom, što ukazuje na veliki nedostatak banaka što nisu prepoznale važnost njegova korištenja, jer je to alat za jednostavnije pronalaženje nepravilnosti u poslovanju.

Zanimljivo je reći kako se istraživanjem također

pokazalo da je većina internih revizora pozitivno ocijenila svoj doprinos u stvaranju dodane vrijednosti banke. Taj je doprinos vrlo važan i potvrđuje našu hipotezu da interna revizija, osim svog osnovnog zadatka, danas postaje savjetodavna funkcija koja je orijentirana na povećanje dodane vrijednosti i poboljšanje operativnoga poslovanja poduzeća. Usto funkcija interne revizije u bankama u RH usuglašena je s novom definicijom interne revizije za 21. stoljeće od strane Instituta internih revizora, koja kaže da je interna revizija „neovisno i objektivno jamstvo i savjetnička aktivnost koja se rukovodi filozofijom dodane vrijednosti s namjerom poboljšanja poslovanja organizacije. Ona pomaže organizaciji u ispunjavanju njezinih ciljeva sistematičnim i na disciplini utemeljenim pristupom procjenjivanja djelotvornosti upravljanja rizicima organizacije, kontrole i korporativnog upravljanja.“³²

Također analizom temeljenoj na specifičnostima interne revizije u bankama može se zaključiti kako su radi što učinkovitijeg poslovanja bankama potrebni visokoobrazovani, kompetentni i profesionalni kadrovi te što kvalitetnije linije komuniciranja i informiranja unutar banke, ali i s ostalim bankama u okruženju kao i izgradnja dobrog sustava interne kontrole i revizije, odnosno nadzora s ciljem otklanjanja svih potencijalnih grešaka i nepravilnosti te stvaranja dodane vrijednosti. Kontinuirana edukacija ne samo internih revizora nego i cjelokupnog menadžmenta banke neophodna je i u smislu povećanja razine svijesti i djelovanja u odnosu na pojedine oblike internog nadzora nad poslovanjem poduzeća. A tako uspješno postavljen sustav internih kontrola osigurava uspješan rast i poslovanje banke.

³² Krogstad, J. L., Ridley, A. J., Rittenberg, L. L.: Where are we going?, Internal Auditim No. 1/2000., The Institute of Internal Auditors UK and Ireland, London, str. 25.

LITERATURA

1. Crnković, L., Mijoč, I., Mahaček, D.: *Osnove revizije, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 2010.*
2. Crnković, B.: *Interna revizija, Mikrorad, Zagreb, 1997.*
3. Filipović, I., *Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o, Zagreb, 2009.*
4. Galić, R.: *Statistika, Elektrotehnički fakultet, Osijek, 2004.* Horvat J.: *Statistika pomoću SPSS/PC+, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek, 1995.*
Kovačević, R., *Revizija u tržišnom gospodarstvu, Informator, Zagreb, 1993.*
5. *Međunarodni revizijski standardi, prijevod s engleskog jezika, HUR, Zagreb, 1993.*
6. Papić, M.: *Primijenjena statistika, Zoro, Zagreb, 2005.*
7. Popović, Ž., Vitezić, N.: *Revizija i analiza – instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2000.*
8. Tušek, B., Žager, L.: *Revizija - 2., izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2007.*
9. Žager, L.: *Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 2002.*
10. Žager, K., Žager, L.: *Analiza financijskih izvještaja. Masmedia, Zagreb, 1999.*
11. Bašić, A.: *Načela za ocjenu sustava internih kontrola banaka, Računovodstvo i financije. No. 46, 2000.*
12. Devčić Lamza, I.: *Model procjene rizika i planiranja interne revizije u bankama/ VI. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, listopad 2003.*
13. Krogstad.J. L., Ridley, A. J., Rittenberg, L. E.: *Where are we going?, Internal Auditim No. J/2000., The Institute of Internal Auditors UK and Ireland, London*
14. Mijoč I., Danić, D., Mahaček, D.: *Računalom potpomognute tehnike revizije, Ekonomski vjesnik, No.1-2, prosinac 2008.*
15. Prga, I., Risek, B.: *Značaj interne kontrole i revizije – iskustvo hrvatskog bankarstva, Računovodstvo i financije, No. 48, ožujak 2002.*
16. Ružić, D.: *Interna revizija u bankama te odnos revizije i supervizije, Računovodstvo, revizija i financije, No. 13, rujan 2003.*
17. Škare, M.: *Uloga nadzora u poslovnom upravljanju banaka : mogu li se bankarske krize izbjeći, Revizija : časopis za revizijsku teoriju i praksu. No. 10, veljača 2003.*
18. Vitezić, N.: *Interna revizija u bankama i financijskim institucijama-realne mogućnosti i stvarna ograničenja/ V. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, rujan 2002.*
19. Vitezić, N.: *Upravljačka uloga interne revizije i kontrolinga, Računovodstvo, revizija i financije, No. 12, travanj 2002.*
20. Vukoja, B.: *Revizija financijskih izvještaja i upravljanje rizicima u poduzeću, Financijski propisi i praksa; Fircon d.o.o.broj 02/2007.*
21. Tušek, B., Sever, S.: *Uloga interne revizije u povećanju kvalitete poslovanja poduzeća u Republici Hrvatskoj-empirijsko istraživanje, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol.5 No.1, prosinac 2007.*
22. Tušek, B., Žager, L.: *Komparativna analiza funkcioniranja interne revizije u RH i državama EU/ VII. savjetovanje, Interna revizija i kontrola, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, rujan 2004.*
23. Tušek, B., Pokrovac, I.: *Istraživanje uključenosti interne revizije u proces upravljanja rizicima poduzeća u Republici Hrvatskoj, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 7, No 2., 2009.*
24. *Zakon o reviziji NN 146/05*
25. *Zakon o bankama NN 84/02*
26. <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-unutarnja-u-bankama.pdf> (15.12.2010.)
27. <http://www.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama/hbilten-o-bankama-21.pdf> (19.12.2010.)
28. <http://web.efzg.hr/dok//RAC/3.%20Interna%20kontrola%20i%20revizija%20kao%20dio%20sustava%20internog%20nadzora.pdf> (19.12.2010.)
29. <http://www.hnb.hr/supervizija/eksternalizacija/h-rezultati-anketiranja-vezanog-uz-eksternalizaciju.pdf> (15.01.2011.)
30. <http://www.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama/hbilten-o-bankama-21.pdf> (15.01.2011.)
31. <http://www.bankamagazine.hr/Naslovnica/Vijesti/Hrvatska/tabid/102/View/Details/ItemID/55678/Default.aspx> (16.01.2011.)
32. <http://www.theiaa.org/download.cfm?file=35678> (19.01.2011.)
33. <http://www.bis.org/publ/bcbs92.pdf> (19.01.2011.)

Dr. sc. Ivo Mijoč
Ružica Kovač mag. oec.
Maja Marijanović mag. oec.

SPECIFIC FEATURES OF INTERNAL AUDIT IN BANKS

ABSTRACT

The aim of the paper is to investigate internal audit in Croatian banks and to point to its more efficient implementation. The paper provides an explanation of key terms related to internal audit in banks, defining audit, types of audit as well as its objectives and roles. In addition to specific properties of the banking system, implementation of internal audit in banks is explained as well. The year 2005 is significant due to the adoption of the Bank Act which is primarily based on provisions of BIS (Banking Information System). The Act has brought about significant changes in the concept of internal audit in banks. The general message of this paper is that internal audit, being a relatively young profession, is marked by accelerated growth, and Croatian banks should adapt their business accordingly.

Key words: internal audit, financial institutions, the Republic of Croatia, empirical research